

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

**МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ
МЕТОДИКИ «СОЦІОМЕТРІЯ» ПРИ
ВИВЧЕННІ КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЙ У
ГРУПІ ПІДЛІТКІВ**

Курсова робота

з психодіагностики

студентки 53 групи

спеціальності „Практична психологія.
Соціальна робота”

(заочна форма навчання)

КАРПУНЕЦЬ В.Б.

Науковий керівник:

ОПАНАСЮК О.Г.

Житомир-2009

Зміст

ВСТУП	3
Розділ I. Поняття про конфлікт та особливості його перебігу у підлітковому віці	6
1.1. Психологічні аспекти конфлікту як види міжособистісної взаємодії.....	6
1.2. Причини конфліктів у підлітковому віці	10
Розділ II. Практична частина	13
2.1. Методичні засади дослідження.....	13
2.2. Аналіз результатів дослідження за методикою «Соціометрія»	16
Розділ III. Особливості використання методики «Соціометрія» при вивченні конфліктної ситуації у групі підлітків	19
Висновок	21
Список використаної літератури.....	23
Додатки	25

ВСТУП

Формування особистості – процес динамічний і неоднозначний, а тому й не відбувається без ускладнень і протиріч. У пошуках себе, в сумнівах, у подоланні того, що ще вчора здавалося досягненням, а сьогодні вже потребує корекції, вмінні конструктивно виходити з кожного нового кризового стану і пролягає нормальний шлях психічного розвитку людини.

Для того, щоб допомогти дитині подолати відхилення в поведінці і розвитку, необхідно врахувати, на якому віковому етапі вона перебуває, якими є типові складності віку. Специфічне для кожного періоду співвідношення внутрішніх процесів розвитку і зовнішніх умов і створює ту соціальну ситуацію, яка істотно детермінує психічний розвиток дитини.

Основним змістом підліткового віку є перехід від дитинства до дорослості. На всіх напрямках, відображаючи цей процес, відбувається становлення якісних новоутворень внаслідок перебудови організму, трансформації взаємин з дорослими та ровесниками, освоєння нових способів соціальної взаємодії, змісту морально-етичних норм, розвитку самосвідомості, інтересів, пізнавальної і навчальної діяльності. Залежно від конкретних соціальних умов, культури, традицій виховання, перехідний вік може мати різний зміст.

Підлітковий вік традиційно вважається переходом від дитинства до дорослості. Усе, що стосується розвитку, якісно перебудовується, виникають і формуються нові психологічні утворення [18].

Психолого-педагогічна література кінця XX – початку XXI століття відображає занепокоєність педагогічної громадськості „проблемою шостих класів”, прагнення психологів цю проблему пояснити. Ця проблема є центральною у праці А. Краковського „Про підлітків”, у якій автор звертає увагу на те, що в період навчання в шостому класі учні стали вшестеро впertішими, ніж у п'ятому, удесятеро зросла кількість випадків протиставлення себе вчителям, удев'ятеро частіше спостерігалось хизування

недоліками і в сорок два рази більше стало не досить мотивованих вчинків [11].

Нині думки психологів стосовно труднощів у вихованні підлітків в принципі однакові. Їх можна узагальнити так: конфлікти і труднощі в цьому періоді не обов'язкові, вони породжуються неправильним вихованням, але все ж спостерігаються нерідко. Така точка зору складалась на основі педагогічної практики і впливала з низки досліджень, у яких розкривалась залежність труднощів у спілкуванні з підлітками від ставлення дорослого до нього [21].

Отже, конфліктологічна активність підлітків пов'язана з постійною переоцінкою цінностей, яка відбувається в процесі спілкування з найближчим соціальним оточенням. Підліток не знаходить оптимального задоволення у спілкуванні з дорослими, зокрема батьками, вчителями. Якісні зрушення самосвідомості у формі виникнення уявлення про себе уже не як про дитину і прагнення увійти в світ дорослих є структурним центром особистості в цей період розвитку. На початку підліткового віку складається ситуація протиріч, яка надалі може ускладнитися, якщо у дорослого зберігається ставлення до підлітка ще як до дитини.

Таким чином, соціальна значущість проблеми, яка полягає в необхідності подальшого розширення теоретичних і експериментальних досліджень у цьому напрямі, і визначила вибір теми і мети нашого дослідження.

Об'єкт дослідження у курсовій роботі – конфліктна ситуація у групі підлітків.

Предмет – діагностичні можливості методики «Соціометрія» при вивченні конфліктних ситуацій.

Мета дослідження – визначити можливості та обмеження методики «Соціометрія» при вивченні конфліктної ситуації у групі підлітків.

Гіпотеза: ми вважаємо, що методика «Соціометрії» є ефективною при вивченні конфліктної ситуації у групі підлітків.

Відповідно до мети, перед нами постають такі **завдання**:

1. Проаналізувати психологічну літературу з питань сутності та причин та конфлікту як виду міжособистісної взаємодії.
2. З'ясувати, які особливості виникнення та перебігу конфліктів у підлітковому віці.
3. Провести експериментальне дослідження вивчення конфліктної ситуації у групі підлітків за допомогою методики «Соціометрія».
4. Встановити можливості та обмеження методики «Соціометрія» при вивчення конфліктної ситуації у групі підлітків.

Розділ І. Поняття про конфлікт та особливості його перебігу у підлітковому віці

1.1. Психологічні аспекти конфлікту як види міжособистісної взаємодії

Конфлікт - це зіткнення протилежних поглядів і дій окремих людей та груп. Під час конфліктів змінюється система відносин і цінностей, сприймання реальності, відбувається викид негативних емоцій. Його учасники проявляють підвищену підозрілість, нервозність, вдаються до невласливих собі дій.

Для управління конфліктною ситуацією учасник конфлікту повинен знати психологічний механізм, джерела і причини виникнення, динаміку розвитку конфлікту, передбачати його розгортання і поведінку учасників, вміло обирати стратегію і тактику своєї поведінки. Спроба уникнути конфлікту може спричинити зниження ефективності праці, погіршення морально-психологічного клімату в колективі. Проте, саме конфлікти допомагають розв'язати навчальні проблеми, тому ставиться до них слід як до закономірних явищ об'єктивної дійсності.

Учасників конфлікту називають опонентами, суперниками, ними є окремі особи, які обстоюють інтереси групи, організації.

Будь-який конфлікт починається з конфліктної ситуації. Початком конфлікту є інцидент – дія, спрямована на виникнення конфлікту. Під час інциденту одна із сторін починає діяти всупереч інтересам іншої.

Предметом конфлікту є та внутрішня причина, яка мотивує кожного опонента, що вступає в конфлікт.

Класифікація конфліктів в сфері обслуговування за безпосередніми причинами виокремлюють такі їх види:

1. Конфлікти через інформаційні причини.
2. Конфлікти інтересів.
3. Конфлікти, породжені особливостями спілкування.
4. Організаційно-структурні конфлікти.

5. Конфлікти систем цінностей.

Ділові конфлікти – це породження конкретних об’єктивних причин, вони можуть перетворитися в емоційні, що є дуже небезпечно. Джерелом емоційних конфліктів є особисті якості опонентів, їх психологічна несумісність.

Міжособистісні конфлікти у сфері обслуговування та виробництва виникають у зв’язку з домаганнями на обмежені ресурси, капітал, робочу силу, використання устаткування. Причинами виникнення конфліктів у які втягнуто дві особи в організації є порушенням норм статусно - рольової поведінки. Вони найчастіше виникають на основі особистісних симпатій – антипатій, які тісно переплітаються з діловими, кар’єрними інтересами.

Характерною ознакою внутрішньо групових конфліктів є утягнутість у конфлікт усієї групи. До категорії між групових конфліктів належать конфлікти у формувальних групах колективу – між адміністрацією і профспілкою. Співробітники, забуваючи про свої між особистісні проблеми, об’єднуються у монолітну групу, яка відстоює свої проблеми. Для керівника така ситуація є небезпечною, оскільки він змушений або відстоювати інтереси колективу, або відмовитися репрезентувати інтереси колективу.

За *тривалістю перебігу* існують :

- Короткочасні конфлікти, що є наслідком взаємного непорозуміння чи помилок;
- Затяжні конфлікти, пов’язані з об’єктивними труднощами.

Тривалі конфлікти є дуже небезпечними, оскільки вони надовго фіксують негативний стан їх учасників.

Міжособистісні конфлікти – це зіткнення мотивів людей, що взаємодіють між собою. Вони виявляються у гострих емоціях при розумінні тими, хто конфліктує, несумісності їхніх цілей, цінностей, норм. Якщо такі конфлікти не знаходять задовільного розв’язання, то, нагромаджуючись, зачіпають усю систему взаємин індивіда з довкіллям і можуть трансформуватися у конфлікт особистості зі світом. Проте, особистість може вийти з цієї критичної

ситуації якомога повніше, як „інструмент”, використовуючи свою психіку в процесі відповідної діяльності.

Особистість - соціальний індивід, що поєднує в собі риси загальнолюдські суспільно-значущі та індивідуально-неповторні. Особистість є суб'єктом пізнання і активного перетворення світу.

За джерелом виникнення бувають об'єктивно зумовлені конфлікти. Це такі конфлікти, що породжені складними ситуаціями в яких опиняються люди: незадовільні умови праці, нечіткий розподіл функцій, відповідальності. Тільки, коли можна змінити обставину, можна погасити конфлікт.

Часто конфлікти виникають тому, що одному працівникові можуть давати вказівки кілька керівників, що не завжди погоджені між собою і це викликає непорозуміння в роботі. Нечітко визначені права та обов'язки працівника також впливає на виникнення конфліктної ситуації – перебирання на себе функцій, які їм більше подобаються або легше виконуються. Неритмічність та нестабільність режиму праці, відсутність пауз для відпочинку зумовлює передчасну втому, що спричинює психічну нестабільність, втрату контролю над поведінкою і внаслідок чого виникає конфлікт.

Причини виникнення конфліктів, що пов'язані із психологічними особливостями членів медичного колективу, а саме:

1. Ціннісні чинники. До них належать проголошені або запаречувальні принципи, ідеологічні, культурні, етичні та політичні.
2. Чинники відносин, пов'язані з наявністю чи відсутністю задоволення від взаємин.
3. Поведінкові чинники. Неминуче породжують конфлікти у разі зазіхання на чийсь інтереси.

Різні типи характеру по-різному поведуться під час конфлікту.

- Ø Легко збуджувальний тип є найбільш конфліктним, ніколи не прощає образ;
- Ø Нестійкий тип завжди чимось невдоволений;
- Ø Гіпертимний тип засвідчують стабільно оптимістичний настрій, висока самооцінка;
- Ø Демонстративний тип прагне будь-якою ціною звернути на себе увагу;
- Ø Сенситивний тип – підвищена вразливість, постійно страждає від відчуття власної неповноцінності;
- Ø Замкнений тип постійно заглиблений в себе.

Таким чином, конфліктогенним індивідам бракує:

Емпатії – здібність проникатися емоційними станами іншої людини шляхом співпереживання. У колективі, як правило, вони, відособлюються. Недотримання загальноприйнятих моральних норм, не оцінювання власних можливостей також призводить до конфлікту.

Недосконале виробництво та неправильне керівництво є зовнішніми умовами виникнення конфлікту, які зазвичай зводяться до неможливості задовольнити певні мотиви і відносини їх суб'єктів.

Люди неоднаково поведуться під час конфлікту. Невирішеність проблеми, що спричинила напруження, нагнітає ситуацію і конфлікт переростає у відкриту форму, коли кожна сторона прагне виправдати свої дії, залучити до себе якомога більше прихильників і їх можливостей.

1.2. Причини конфліктів у підлітковому віці

Виникнення у підлітка уявлення про себе як того, що переступив межу дитинства, визначає його переорієнтування з одних норм на інші – з „дитячих” на „дорослі”, а також появу специфічної соціальної активності, яка полягає в підвищеному інтересі до засвоєння різних норм, цінностей, способів поведінки, що існують в суспільстві саме для дорослих. Засвоєння різних зразків дорослості реалізується в практиці стосунків з дорослими і товаришами, через пряме запозичення або наслідування, шляхом самовиховання і самоосвіти. Рівняння підлітка на дорослих проявляється в прагненні бути схожим зовні, прилучитися до різних сторін їх життя і діяльності, набути їх особливості, вміння і привілеї, причому перш за все ті, в яких найяскравіше видно риси і переваги дорослих у порівнянні з дітьми.

На початку підліткового періоду складається ситуація появи суперечностей – якщо у дорослого зберігається ставлення до підлітка ще як до дитини. Таке ставлення, з одного боку, вступає в протиріччя із завданнями виховання дітей цього віку і розвитком соціальної дорослості підлітка, а з іншого боку, воно вступає в протиріччя з уявленням підлітка про ступінь власної дорослості і його претензіями на нові права. Саме це протиріччя є джерелом конфліктів і труднощів у стосунках дорослого і підлітка.

Будь-яка форма конфлікту несе на собі відбиток соціально-економічного становища сім'ї. В сім'ях з низьким соціально-економічним статусом частіше виникають конфлікти, пов'язані з вимогами до його ввічливості, слухняності, поваги, тоді як в сім'ях середнього достатку батьки частіше занепокоєні розвитком у дітей самостійності та ініціативи. Помічено, що в сім'ях з низьким рівнем доходів батьки заклопотані тим, щоб убезпечити дітей від неприємностей у школі, тоді як в сім'ях з середнім достатком батьки більше заклопотані успіхами і досягненнями дітей.

Середовище, в якому виховується дитина, обумовлює ті страхи і тривоги, які відчувають батьки підлітка. Якщо підліток зростає в районі з

підвищеною злочинністю і поширенням наркоманії, то, природно, його батьки будуть занепокоєні саме цими питаннями.

Причиною підвищеної конфліктності у школі є авторитарна структура управління педагогічним процесом. Конфлікт – це необхідна умова вирішення назрілих проблем. Він може бути використаний як інструмент для розкриття суперечностей, що заважають нормальному розвитку взаємин людей.

Розглянуті причини типові і досить легко вирішуються. Головне, щоб вчитель був психологічно готовий до їх усунення, прагнуч цього і не боявся труднощів і змін. Позитивне вирішення таких проблем полягає в усуненні причин, які обумовили конфліктну ситуацію. Таких конфліктів не слід уникати, їх необхідно розв'язувати.

Психологічні особливості конфлікту у підлітковому віці визначаються специфікою соціальної ситуації розвитку підлітка („почуття дорослості”) та її неприйняття дорослими.

Результати, отримані вченими [8], свідчать про високий рівень наступальності і непоступливості. Підліток не знаходить оптимального задоволення в спілкуванні з дорослими, що, у свою чергу, провокує прояви агресивності. Зокрема, непоступливість характеризується таким тезами:

- якщо мені не подобається встановлене правило, я намагаюсь його не виконувати;
- для мене має велике значення те, чия точка зору в суперечці виявиться правильною – моя чи чужа.

Наступальності властиві такі ознаки:

- в суперечці я завжди намагаюсь захопити ініціативу;
- думка, що напад – найкращий захист, правильна;
- в суперечці я часто перебиваю співбесідника, нав'язуючи йому свою точку зору;

„Опікунський” стиль стосунків дорослих з підлітками стає для останніх неприйнятним, не відповідає їх уявленню про рівень власної дорослості.

Відповідно простежується зв'язок наступальності і непоступливості з підозрілістю (риса конфліктності), підліток не довіряє, підозрює батьків, вчителів у прагненні обмежити його права.

Завдання розвитку соціальної дорослості підлітка диктує необхідність переходу до нового типу стосунків у порівнянні з дитинством. Загальмовує розширення прав підлітка інерція попереднього досвіду дорослого, внаслідок чого проявляється образливість з боку підлітка. Образливість як якість конфліктності характеризується такими висловлюваннями:

- я часто ображаюсь на зауваження інших, навіть якщо і розумію, що вони справедливі;
- я завжди ображаюсь, якщо серед нагороджених за справу, в якій я брав участь, мене немає;
- мене ображає брак уваги з боку оточуючих;

Суперечності, які породжує конфлікт, обов'язково емоційно заряджені, гарячковість поведінки підлітка надає йому „бунтівного” забарвлення.

Психологічними особливостями конфлікту у підлітковому віці можуть бути зміст і спрямованість соціальної активності особистості. Виникнення у підлітка „почуття дорослості” визначає появу підвищеного інтересу до засвоєння норм, цінностей, способів поведінки дорослих. Безкомпромісність характеризує підлітка в плані власної позиції до позиції дорослих.

Підліток проявом непокори дорослому ламає попередні „дитячі” стосунки з ним і нав'язує новий тип „дорослих” стосунків, яким об'єктивно належить майбутнє, оскільки тільки при таких стосунках може розвиватися соціальна дорослість підлітка.

Отже, створення спільності в житті дорослого і підлітка, розширення сфери їх співробітництва і змістових контактів як основи переходу до нового типу стосунків є важливою проблемою у вихованні дітей цього віку і необхідною та обов'язковою умовою розгортання процесу наuczіння підлітка бути дорослим.

Розділ II. Практична частина

2.1. Методичні засади дослідження

Для того, щоб визначити, які можливості та обмеження методики «Соціометрія» при вивченні конфліктної ситуації у групі підлітків, ми провели експериментальне дослідження серед учнів 5В класу у кількості 29 осіб.

Дослідження проводилося у два етапи. На першому етапі ми досліджували систему міжособистісних стосунків у групі за допомогою методики «Соціометрія» Морено.

Методика «Соціометрія» започаткована американським соціальним психологом Джекобом (Якобом) Морено (1892—1974) для дослідження емоційно-психологічних відносин у малій соціальній групі. Його процедура спрямована на опитування кожного учасника малої групи з метою встановлення можливості його участі (неучасті) в певному виді спільної діяльності або ситуації. Кінцеві результати використання соціометрії можуть бути представлені у формі соціоматриць, соціограм, які графічно відтворюють структуру взаємин у групі або соціометричних індексів, що кількісно відображають психологічні взаємини у групі.

Мета:

1. Визначити структуру неформальних стосунків малої соціальної групи за критерієм симпатії - антипатії.
2. Встановити ступінь психологічної сумісності окремих членів групи.
3. Виявити внутрішньогрупові підсистеми (мікрогрупи) та їх неформальних лідерів.
4. Визначити напрямки подальшої групової психодіагностичної та корекційної роботи.

Форма проведення: групове дослідження.

Стимульний матеріал: індивідуальна соціометрична картка. Це засіб отримання інформації від досліджуваного. На картці фіксується основна

інформація про досліджуваного, а також проводиться реєстрація його індивідуальних виборів. Для цього картка містить і відповідні критерії вибору, сформульовані у вигляді питань.

Щоб отримати повну інформацію про характер міжособистісних стосунків у групі, треба визначити ступінь взаємної симпатії-антипатії її членів. Зважаючи на це, критеріями вибору повинні бути питання і поіпшвіі (спрямовані на виявлення симпатії між людьми), і негативні (спрямовані на виявлення антипатії).

Оскільки міжособистісні стосунків завжди розгортаються у групі на двох рівнях формальному та неформальному, то досліджуваний повинен здійснити вибір стосовно двох сфер - сфери спільної діяльності та сфери дозвілля.

Дітям пропонувалося дати відповідь на такі питання зі сфери навчання:

1. Хто з учнів найбільше подобається тобі (з однокласників)?
2. Хто подобається тобі менше або зовсім не подобається?

Дітям пропонувалося дати відповідь на такі питання зі сфери дозвілля:

3. Кого із Ваших однокласників Ви запросили б святкувати Новий рік?
4. З ким із Ваших однокласників Ви не хотіли йти у похід?

Прізвище						
Клас	5В	Питання	Вибір			
№	Сфера		1 черга	2 черга	3 черга	4 черга
1	Навчання	Хто з учнів найбільше подобається тобі (з однокласників)?				
2		Хто подобається тобі менше або зовсім не подобається?				
3	Дозвілля	Кого із Ваших однокласників Ви запросили б святкувати Новий рік?				
4		З ким із Ваших однокласників Ви не хотіли йти у похід?				

Учень відповідає на 1-е питання (2,3,4).

1 та 3 відповідь – символізують позитивні вибори.

2 та 4 - негативні вибори.

Будуємо 4 соціоматриці.

Статус особистості визначається за формулою:

$$C_s = \frac{R \sum -x}{x}$$

де, C_i - офіційний статус особистості (умовний).

\sum - сума видів активності

X – середній показник

max

$5*3=15:2$ (для 5-ти видів активності)

$3*3=9:2$ (для 3-х видів активності)

Наші розрахунки ми проводили для 3-х видів активності.

Розрізняють такі види активності такі:

1. Навчально-пізнавальна – відношення особистості до навчання та пізнання.
2. Предметно – перетворююча – трудова.
3. Суспільно-корисні доручення.
4. Фізично-оздоровча.
5. Культурно-духовна.

Самий високий статус – (+1), найнижчий – (-1) .

На другому етапі ми спостерігали за дітьми і при виникненні конфліктної ситуації провели ще одне дослідження.

Під конфліктною ситуацією ми розуміємо ситуацію, коли учень класу – Михайленко Ол. відмовився прибирати територію разом із класом і, не пояснивши причини, пішов додому.

У бесіді з учнями ми з'ясували, що хлопець і так не користується авторитетом у класі, і його не бажання працювати разом ще більше викликає негативізму до нього.

2.2. Аналіз результатів дослідження за методикою «Соціометрія»

Для проведення дослідження, як ми вже казали, обрано 5В клас. У класі 29 учнів (15 дівчат ат 14 хлопців), класний керівник Денисовець Наталія Анатоліївна.

Результати дослідження занесені до соціоматриці (див. дод. 2) та соціограми (див. дод. 3)

Провівши дослідження взаємостосунків у колективі за методикою Морено, ми встановили, що у класі є референтні групи.

Серед хлопців лідером є Дудко Ан. та Михайленко Ол. Перший є офіційним лідером, другий вторинним, або неофіційним.

Навколо Дудка Ан. сформувалася перша референтна група, яка є активом у класі у сфері дозвілля.

Під лідерами у класі є Вакульчук В., Терещенко Т. та Савін Ол. Цікавим є той факт, що біля Вакульчука В. стоїть тільки Сапацінський М.

Терещенко об'єднав біля себе цілу групу підлітків (друга референтна група) та активістів Гуменюка О. та Галєєва Н.

Крім цього, Гуменюк О. (разом з Галєєвим) є ще й підлідером і в групі іншого лідера Михайлівського.

Група Савіна О. об'єднує Новака Єгора та Липського Андріана.

Для Лук'янця В., який стоїть поза всіма групами, взірцем є Савін Ол.

До знехтуваних у класі відноситься Соловйов О.

Побудуємо схему міжособистісних зв'язків у групі хлопців (рис. 2.1.).

Рефернтною групою у класі є група лідера Михайлівського, до складу якої входять Гуменюк, Гарєєв, Ганнущенко та Зарицький.

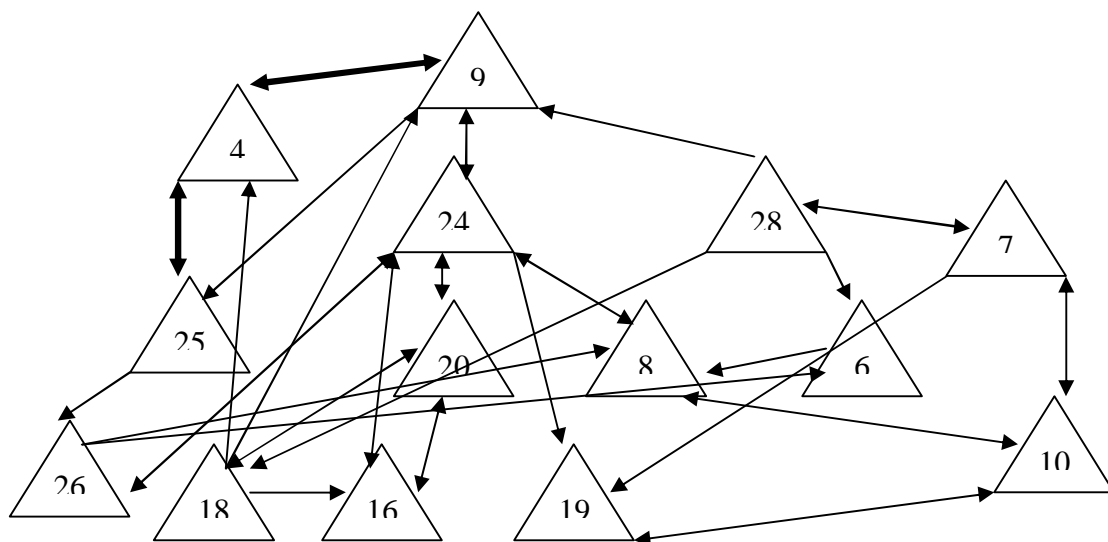
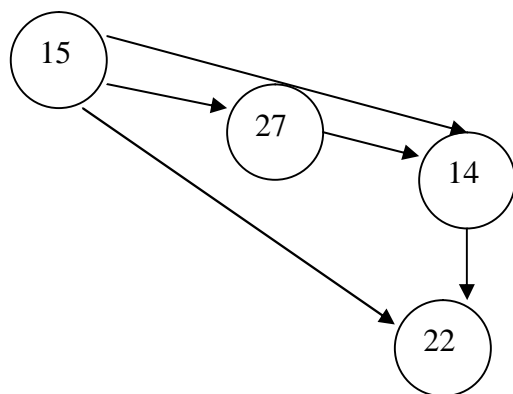

Рис. 2.1. Схема міжособистісних зв'язків у групі хлопців

Характеризуючи дівчат класу, виділяємо лідера Корнійчук Ір., яка об'єднала біля себе Стеценко, Отрошкіну та Кузьомко О.

Біля Отрошкіної дівчата Бондарчук (знаходиться поза класом); Ващенко, яка відсторонена від колективу, та Бодя Марія.

Ці дівчата потребують негайної допомоги. До них таке відношення не тільки зі сторони дівчат, а й хлопців.

Онищенко Ір. об'єднала біля себе Калитюк С. та Лукашевич Н. З останньою прагне підтримувати зв'язки Іщенко Яна.

Знехтуваною є також Балашова, яка «тягнеться» до Стеценко і більш не з ким не підтримує зв'язку.

Ковальчук Руслана підтримує зав'язок з Кузьомко, але і вказала у своєму виборі на Балашову, яка є «знехтуваною у класі».

Слід звернути увагу на Черепанську Н., яка зробила вибір лише на користь Онишко Ір.

Таким чином, можна зробити висновок, що у класі є декілька референтних груп, як серед хлопців, так і серед дівчат.

Найвищий статус учнів у класі серед Дудко Андрія, Кузьомко Олени, Корнійчук Ірини, Михайленко Олексія, Онишко Марії та Стеценко Мілани. Це лідери класу.

Під лідерами є: Ващенко Аліна, Ганнущенко Валерій, Ковальчук Руслана, Лукашевич Ніна, Лук'янець Володимир.

Знехтуваними є Піскорська Дарина.

Таким чином, розподіл виборів учнів можна представити у вигляді соціограми (див. дод. 3.)

Провівши повторне дослідження після виникнення конфліктної ситуації, ми з'ясували, що ставлення до хлопця суттєво не змінилося. Він отримав ті ж вибори, що і до конфлікту. Таким чином, ми можемо стверджувати, що методика «Соціометрія» у конфліктній ситуації не є ефективним психодіагностичним інструментарієм.

Розділ III. Особливості використання методики «Соціометрія» при вивченні конфліктної ситуації у групі підлітків

Соціометрія — це соціально-психологічний метод дослідження системи особистих взаємин у групі, організації, що передбачає викликаний дослідником вибір випробування інших членів групи для різних сфер спільної діяльності. Таким чином, в основі соціометрії лежить специфічний вид опитування. Тому метод соціометрії найчастіше називають ще соціометричним опитуванням.

У процесі нашого дослідження ми намагалися з'ясувати, чи можливе застосування «Соціометрії» при вивченні конфліктних ситуацій у групі підлітків. На нашу думку, дана методика не дозволяє повноцінно з'ясувати систему міжособистісних стосунків під час конфлікту, тому що:

- специфічність і ситуативність виявленої картини (фіксація переважно емоційних відносин, що виражаються в симпатіях та антипатіях; не виявляються щирі мотиви виборів тощо);
- можливість навмисного перекручування результатів в умовах неанонімного тесту;
- обмеженість можливостей, зокрема в силу динамічності відносин, що важко вловити.

Але, поряд з цим, дана методика дає можливість:

- соціометрія дає результати у формі кількісних індексів у сфері, що традиційно не формалізується;
- соціометричне опитування відносно просте як у проведенні, так і в аналізі результатів

Що ж дозволяє виявити соціометричне опитування? По-перше, соціометрія дозволяє визначити стан взаємин в організації та на цій підставі виявити її неформальну структуру (мікрогрупи, неформальних лідерів, соціометричний статус кожного співробітника, його потреби у спілкуванні та психологічну сумісність з іншими тощо).

По-друге, соціометрія дозволяє оцінити авторитет керівників різного рівня, виявити їхнє місце в неофіційній структурі організації.

По-третє, соціометричне опитування дозволяє визначити рівень групової згуртованості та роз'єднаності як різних підрозділів організації, так і організації в цілому.

По-четверте, соціометрія дозволяє виконати психотерапевтичну функцію. Участь у соціометричному опитуванні спонукає випробуваних до наступного аналізу своїх стосунків з іншими співробітниками та нерідко стимулює коректування власної поведінки.

На нашу думку, при виникненні конфліктної ситуації у групі підлітків слід додатково використовувати ще й інші методики, наприклад, методику Томаса.

Крім цього, ми б рекомендували, перед проведенням «Соціометрії» провести будь-яку процедуру, що дозволяє:

- виявити думку, ставлення, позицію кожного члена групи із приводу тієї чи іншої події, явища, значущого для спільноти;
- або оцінити, зрівняти партнерів по взаємодії. Так, якщо метою даного конкретного експерименту є визначення референтних осіб у групі, то на цьому етапі можуть бути використані соціометричне опитування або взаємооцінювання членами групи один одного.

Отож, метод соціометрії при вивченні конфліктних ситуацій у групі підлітків має певні недоліки: під час його застосування неможливо дізнатися про мотиви міжособистісних переваг або заперечень. Нерідко його результати спотворюються нещирими відповідями тощо.

Висновок

Підлітковий вік в сучасній психологічній літературі оцінюється як один з критичних періодів розвитку. Він пов'язаний з кардинальними перетвореннями у сфері свідомості, діяльності, системі взаємостосунків індивіда. Почуття дорослості, претензії підлітка на нові права поширюються на всю сферу стосунків з дорослими, що чітко проявляється в причинах конфліктів з ними. Протест і непокора підлітка є засобом, за допомогою якого він хоче досягти зміни типу стосунків з дорослими. Тобто на початку підліткового періоду в зв'язку з проявом у підлітка уявлення про себе як уже не дитину і потребі у визнанні його дорослості оточуючими виникає цілком нова проблема – проблема рівноправності.

Отже, створення спільності в житті дорослого і підлітка, розширення сфери їх співробітництва і змістових контактів як основи переходу до нового типу стосунків є важливою проблемою у вихованні дітей цього віку і необхідною та обов'язковою умовою розгортання процесу наuczіння підлітка бути дорослим. Поступово вводити підлітка у світ дорослого повинні безпосередні вихователі – батьки і вчителі. Якщо цього не робити, то підліток знайде способи проникнути в цей світ без допомоги дорослих. Їх небажання або невміння зрозуміти нові прагнення підлітка штовхає його в середовище товаришів. Спілкування з товаришами є особливою школою розвитку соціально-моральної дорослості підлітка, і сила впливу ровесників прямо пропорційна ступеню незадоволеності підлітка спілкуванням з дорослими.

Питання про зіткнення і конфлікти підлітка і дорослого через різницю в етичних і естетичних уявленнях, в соціально-моральних настановленнях і цінностях є проблемою, що набуває актуальності в другій половині підліткового віку.

З'ясування причин труднощів і конфліктів у спілкуванні дорослого з дитиною при її вступі в підлітковий вік і наслідки цих труднощів і конфліктів в підлітковому періоді ставить проблему необхідності відповідного

ставлення дорослого до рівня розвитку особистості підлітка і такої побудови взаємодії, коли саме вони визначали б прогрес у формуванні особистості підлітка і правильний напрям в розвитку його соціальної дорослості. Ці проблеми особливо загострюються в підлітковому віці, але існують вони і протягом всього дитинства. Для їх вирішення необхідне детальне вивчення різних типів і видів спілкування дорослого і дитини та з'ясування їх функцій в розвитку особистості. Без цього скеровувати процес формування особистості неможливо.

При аналізі результатів експериментального дослідження ми з'ясували, що методика «Соціометрія» при вивченні конфліктних ситуацій не дає повної картини причин та перебігу конфлікту. Ми не виявили значних змін у системі міжособистісних відносин по відношенню до особи, яка спричинила конфлікт. Тому, наша гіпотеза, що методика «Соціометрії» є ефективною при вивченні конфліктної ситуації у групі підлітків не підтвердилася.

Ми вважаємо, що метод соціометрії має підкріплюватися додатковими процедурами, які б з'ясовували причину та особливості перебігу конфлікту.

Потрібно пам'ятати, що підлітковий вік не є часом патологій, і тому завданням психолога має стати психокорекційна робота з особами, які більш конфліктні і агресивні у порівнянні з іншими.

Список використаної літератури

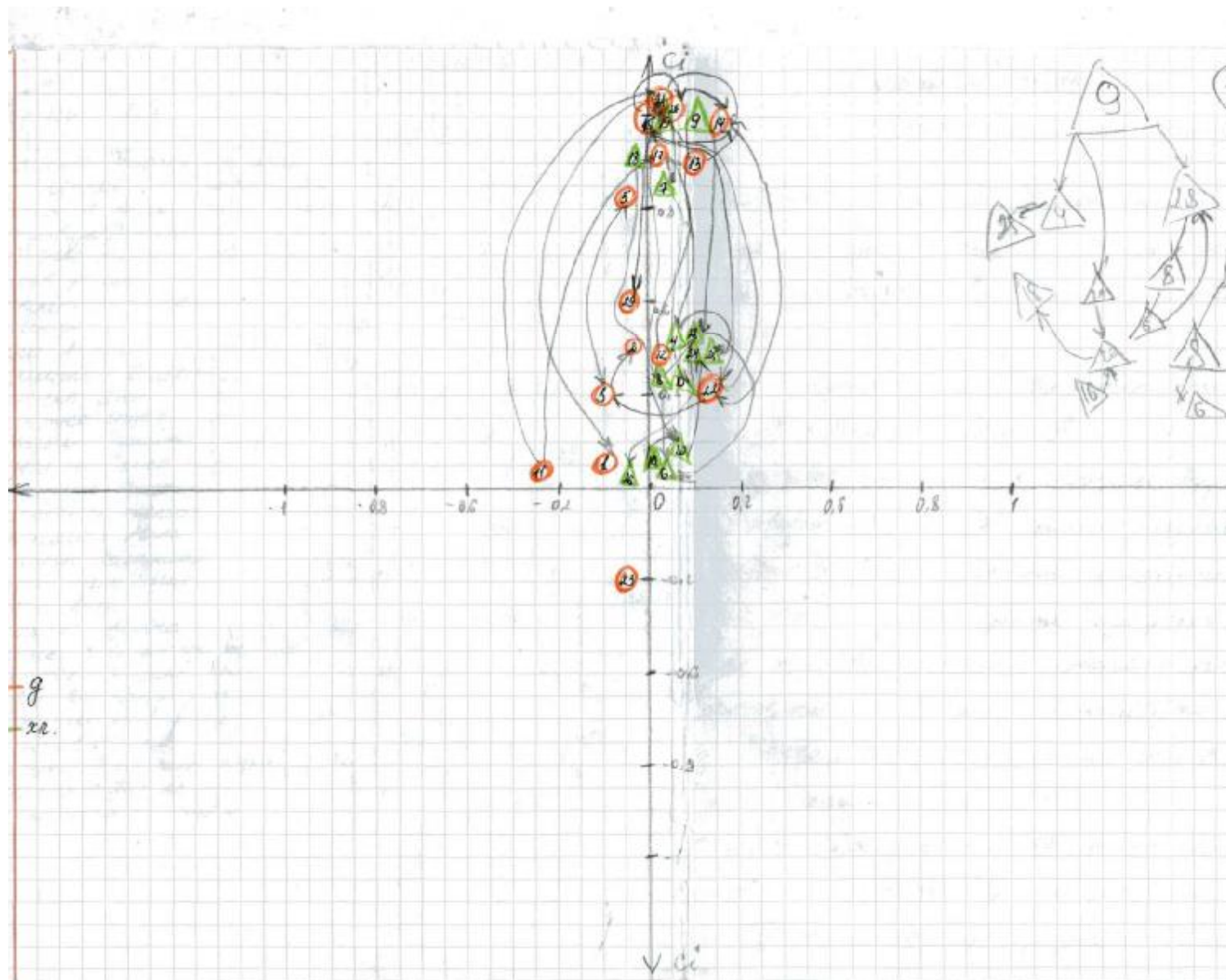
1. Абрамова Г.С. Возрастная психология .- Екатеринбург, Деловая книга, 1999.
2. Акцентуированные личности: Пер. с нем./ Карл Леонгард: Предисл. и ред. В.М. Блейхера.- 2-е изд. Стер.- Выща шк. Головное изд-во, 1989. – 375с.
3. Ананьев Б.Г. Психологическая структура личности и ее становление в процессе индивидуального развития человека // Психология личности. Т.2. Хрестоматия. – Самара: БАХРАХ, 1999. – С.79-84.
4. Андреева Г.М. Социальная психология. - М.: Просвещение, 1990. - 432 с.
5. Аниупов А., Шипилов А. Конфликтология. - М, 1995.
6. Бернс Р. Развитие Я-концепции и воспитание. – М., 1986. – 422 с.
7. Гаврилова Т. П. Учитель и семья школьника. – М.: Просвещение, 1988. – 297с.
8. Гнезділова М. Спілкування та поведінка підлітків // Психолог. – 2002. – № 38 - 39, С. 42 - 45.
9. Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – 310 с.
10. Кон И. Категория “Я” в психологии // Психологический журнал. – Т.2. – 1981. – №3. – С.25-39.
11. Краковский А. П. О подростках. – М.: Педагогика, 1970. – 113 с.
12. Куликов Л.В. Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб.: Питер, 2001. – 480 с.
13. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. Посіб.- 3-тє вид., випр.-К.: Вища школа, 2004.- 487с.
14. Максименко С.Д., Носенко Е.Л. Експериментальна психологія (дидактичний тезаурус): Навч. Посіб. - К.: МАУП, 2002. - 128с.
15. Мартин Д. Психологические эксперименты. - СПб.: ЕВРОЗНАК, 2002. - 480с.

- 16.Мясищев В.Н. Проблема отношений человека и ее место в психологии // Вопросы психологии. – 1957. – №5. – С.142-155.
- 17.Прикладная конфликтология. - Минск, 1999.
- 18.Психология современного подростка / Под ред. Д. И. Фельдштейна. – М.: Просвещение, 1987. – 221 с.
- 19.Психология человека от рождения до смерти / Под. ред. А.А.Реана. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 614 с.
- 20.Уткин А. Є. Конфликтология. Теория и практика. - М., 2000.
- 21.Учителям и родителям о психологии подростка / Под ред. Г. Аракелова. – М.: Просвещение, 1990. – 325 с.
- 22.Шахова И.П. Практикум по лабораторным работам курса “Возрастная психология”. – Москва – Воронеж, 2002. – 144 с.

Додатки

Соціоматриця

№п/п	Прізвище, імя	стать	знавально-навчально-іп	предметно-перетворююча	суспільно-корисна	фізично-оздоровча	культурно-духовна	сума	Сі
1	Балашова Богдана	ж	2	2	2	1	1	8	0,06
2	Бодя Марія	ж	2	2	2	2	3	11	0,46
3	Бондарчук Анна	ж	2	2	2	1	2	9	0,2
4	Вакульчук Віталій	ч	2	2	2	3	2	11	0,46
5	Ващенко Аліна	ж	3	3	3	2	3	14	0,86
6	Галієв Нікіта	ч	2	1	2	1	2	8	0,06
7	Ганнущенко Валерій	ч	3	2	3	3	3	14	0,86
8	Гуменюк Олександр	ч	2	1	2	3	2	10	0,33
9	Дудко Андрій	ч	3	3	3	3	3	15	1
10	Зарицький Владислав	ч	2	1	2	3	2	10	0,33
11	Іщенко Яна	ж	2	2	2	1	1	8	0,06
12	Калитюк Софія	ж	3	3	3	2	3	11	0,46
13	Ковальчук Руслана	ж	3	3	3	3	2	14	0,86
14	Кузьменко Олена	ж	3	3	3	3	3	15	1
15	Корнійчук Ірина	ж	3	3	3	3	3	15	1
16	Липський Андріан	ч	2	1	1	2	2	8	0,06
17	Лукашевич Ніна	ж	3	3	3	2	3	14	0,86
18	Лук"янець Володимир	ч	3	3	3	2	3	14	0,86
19	Михайленко Олексій	ч	3	3	3	3	3	15	1
20	Новак Єгор	ч	2	3	2	2	2	9	0,2
21	Онишко Ірина	ж	3	3	3	3	3	15	1
22	Отранкін Олександр	ж	2	1	1	3	2	9	0,2
23	Піскорська Дарина	ж	1	1	1	1	2	6	-0,2
24	Савік Олександр	ч	2	2	2	3	2	11	0,46
25	Сапацінський Максим	ч	2	2	2	3	2	11	0,46
26	Соловйов Олексій	ч	2	1	1	2	2	8	0,06
27	Стеценко Мілана	ж	3	3	3	3	3	15	1
28	Терещенко Тарас	ч	2	3	2	2	2	11	0,46
29	Черепанська Анастасія	ж	3	2	3	2	2	12	0,6

Соціограма